

Pleidooi voor stijlloosheid

*Rede uitgesproken tijdens het symposium 'Bericht aan een nieuwe generatie'
Arnhem 30 juni 2007*

Folkert Haanstra

Dames en heren, Beste Maarten,

De tijd dat het woord onderwijsvernieuwing tot blijde gezichten leidde is voorbij. Wie nu het woord 'nieuw' in verband brengt met leren of onderwijs kan rekenen op verdeelde reacties en een groot deel daarvan negatief.

We leren niet meer rekenen, niet meer spellen, we kennen ons verleden niet (maar dat wordt opgelost met het museum dat hier in Arnhem komt te staan), en we hebben onze topografische kennis ingeruild voor de Tom Tom. Anderzijds blijkt uit allerlei onderzoeken dat wij Nederlanders vergeleken met andere volkeren wel steeds gelukkiger zijn geworden. Hier is sprake van een causaal verband: we zijn bevrijd van het oude Bildungsideaal, we worden steeds dommer en daardoor ook steeds gelukkiger.

Maar zoals u weet laat ons parlement het hier niet bij zitten en is er nu een heus parlementair onderzoek gestart naar de recente onderwijsvernieuwingen en de rol van het nieuwe leren daarin. En dat riep bij mij de vraag op of we t.a.v. de vernieuwingen in de kunstvakken (of moet ik cultuureducatie zeggen) ook nog een parlementaire subcommissie aan het werk zouden moeten zetten.

In mijn verbeelding zag ik al hoe de getuige deskundige M. Tamsma, oud-docent beeldende vorming en oud-docentopleider de commissie op strenge toon zou toespreken over het falende onderwijsbeleid, daarbij tal van stukken overleggend met daarin nooit nagekomen afspraken, verbroken beloftes etc. Ik laat de verdere uitwerking van deze scène aan uw eigen verbeeldingskracht over en zal iets zeggen over de afgelopen vernieuwingen en waar het volgens mij in de toekomst naar toe zou moeten. En dat is een periode van stijlloosheid.

Vernieuwingen in een vakgebied kunnen het gevolg zijn van maatschappelijke ontwikkelingen (eerst culturele diversiteit en multiculturaliteit, nu cohesie en nationale identiteit, denk aan de culturele canon), ze kunnen het gevolg van algemene onderwijsveranderingen (vmbo, basisvorming, vernieuwde onderbouw, tweede fase) en tenslotte kunnen ze het gevolg zijn van veranderingen in de disciplines waar het vak of leergebied op stoelt, in ons geval de beeldende kunst en vormgeving. Ik kom daar op terug.

Zonder twijfel is van die drie veranderingsbronnen, de tweede, d.w.z. de algemene onderwijsvernieuwingen van de grootste invloed geweest op de veranderingen in de kunst vakken in de laatste decennia.

De basisvorming met de intrede van dans en drama naast de traditionele kunstvakken muziek en beeldend, de eindtermen discussies, maar vooral toch de tweede fase met de CKV vakken. Vakken die worden gekenmerkt door

multidisciplinariteit en een steeds groter aandeel van theorie en van receptieve kunsteducatie.

Terwijl veel van de kritische discussie over de tweede fase zich nu toespitst op het Studiehuis is het goed om in herinnering te roepen dat veel kunstvakdocenten de studiehuisgedachte hebben verwelkomd, omdat die zo goed aansloot bij hun bestaande didactiek: eigen sturing door leerlingen, procesgericht en reflectiegericht. CKV1 kan men wel haast prototypisch voor de studiehuisgedachte noemen: levensechte ervaringen en eigen keuzes van de leerlingen staan centraal en worden vastgelegd en bereflecteerd in een dossier. En voor zover mij bekend wordt dat ervaringsgerichte door de meeste CKV docenten nog steeds onderschreven.

Maar de multidisciplinariteit en de uitbreiding van theorie zijn wel steeds omstreden geweest.

Nog niet zozeer bij CKV1, want dat was eigenlijk een extraatje in het algemeen verplichte deel voor de leerlingen. Hier stuit de parlementaire commissie niet op docenten die vinden dat ze hun vak of manier van lesgeven zijn kwijt geraakt, ze hebben er een vak bijgekregen en dat vak geven ze met meer of minder enthousiasme. Kritiek en frustraties zijn er wel, maar die betreffen vooral de voorwaarden (te weinig tijd en geld) niet zozeer de inhoud of didactische koers van het vak.

Nee, de discussies hebben zich veel meer toegespitst op kunstvakken nieuwe stijl: CKV2, 3 (straks Kunst algemeen en Kunst beeldende vormgeving) versus de kunstvakken oude stijl. Er is dus sprake van 'stijlverscheidenheid' bij de kunstvakken. Die is het gevolg van het halfslachtige beleid t.a.v. CKV2: het niet verplicht stellen als profielvak, het getreuzel t.a.v. de centrale examens en als uitvloeisel daarvan het laten voortbestaan van kunstvakken oude stijl. Hier ligt inderdaad een taakje voor de parlementaire subcommissie vernieuwing kunstvakken. Mede door dat OCW beleid kon CKV2/3 in de vernieuwde tweede fase veel makkelijker een profielkeuzevak worden i.p.v. een verplicht profielvak.

Heel dat getraineer is in de woorden van de vorige minister echter een uiting van bewust liberaal beleid: de minister achtte de stijlverscheidenheid principieel gewenst. Ze wilde scholen geen verplichting opleggen, maar aansluiten bij, en ik citeer: 'de eigen professionele keuzes van scholen en leraren.'

Dames en heren, dit is geen teken van liberaal beleid, dit is verdeel en heers politiek: laat deze onoverzichtelijke situatie, die bij geen enkel ander vakgebied getolereerd zou worden, maar voortbestaan. Want het naast elkaar bestaan van verschillende stijlen kunstvakken werkt de onzekerheid over de identiteit van die vakken in de hand en verzwakt hun positie. Het heeft zeer zeker hun aanspraak op de status van verplicht profielvak verzwakt.

Komend studiejaar gaat de vernieuwde tweede fase in en de situatie van stijlverscheidenheid is bestendig. We krijgen dus zeker vijf jaar de tijd om ons te bezinnen over de verdere toekomst van de kunstvakken in de tweede fase, want zo zijn de cycli in ons onderwijs..

De profielcommissies tweede fase die over die langere termijn moeten adviseren, stellen voor CKV in het algemeen verplichte deel uit te breiden, door het domein kennis te verdiepen. Wat betreft het profielkeuze vak stellen ze één kunstvak voor. Ik ondersteun dat pleidooi voor stijlloosheid in de kunstvakken.

Ik weet, het is tegen het zere been van een deel van u, die, om allerlei goede, maar ook minder goede redenen, wil vasthouden aan de kunstvakken oude stijl. Maar nogmaals het voortbestaan van huidige situatie is op den duur contraproductief, het plaatst de docentenopleidingen muziek en beeldend voor een onmogelijke opgave en het discrimineert onze collega's van dans en theater.

We hebben dus zeker vijf jaar om aan een verbeterde versie van dat vak Kunst te werken. Met voldoende waarborgen voor diepgang in een discipline, maar ook voor ruimte voor multidisciplinariteit en interdisciplinariteit. Bij de discussie daarover zouden inhoudelijke ontwikkelingen in de kunsten en in de kunsttheorie de vernieuwende impulsen kunnen geven. Ik denk dat bijvoorbeeld multidisciplinariteit voortkomend uit ontwikkelingen in de kunsten zelf, doordat kunstenaars zich steeds minder van grenzen aan trekken, een veel natuurlijker en overtuigender onderbouwing is, dan een vanuit een algemeen opgelegd onderwijskundig principe van leergebieden en vakoverschrijding.

Ik denk terug aan het Insea Wereldcongres Rotterdam 1981, waar die vakinhoudelijk discussie zowel nationaal als internationaal centraal stond. Mooie tijden waren dat Maarten, en mooi om daar midden in gestaan te hebben. Maar waarom zouden die tijden niet terugkomen. De discussies in en over de beeldende kunsten zijn springlevend, nu die in en over de beeldende vorming weer. Het visie document van VLBV en NVTO is daarvoor een goed uitgangspunt

Ik dank u wel.